

Duehøgeundersøgelse i SV-Sønderjylland 1989- 91

af Hans Christensen.

Duehøgen (*Accipiter gentilis*) er en gennem næsten tyve år ganske velundersøgt art i Sydjylland, se Storgård og Birkholm-Clausen (1986). Af den oprindelige sydjyske prøveflade på 10.500 km² undersøges nogle delområder fortsat. Her præsenteres resultatet gennem tre år fra det mest sydvestligste område på 635 km², se figur 1.

MATERIALE OG METODE

Det tidligere materiale fra 1973-88 blev overdraget af Kurt Storgård ved yngletidens begyndelse i 1989. Dette materiale, især med de gamle reders placering de enkelte år, udgjorde det væsentligste arbejdsgrundlag, og jeg havde desuden kendskab til nogle pars lokalisering i 1988. Det skyldes, at jeg er kommet i skovene i mange år som følge af bl.a. Sortspætte-undersøgelser.

De 635 km² landareal indeholder fortrinsvis sandet bund (hedeslette, bakkeø), men 41 km² udgøres af marsk, der pr. definition ikke indeholder skov. Byer udgør et forholdsvis lille areal. I området er der 29 km² skov, langt overvejende plantager, og de er på op til 294 ha. 2265 ha skov/plantage indgår i undersøgelsen.

I perioden 1989-91 blev op til 22 beboede territorier fundet i området (1991).

De indledende registreringer starter i marts-april måned og begynder i foregående års redeområder. Derefter følger registreringer incl. yngleresultat i maj-juni.

Under alle reder er der indsamlet og fjernet føderester; det gælder også reder, der først er fundet på et senere tidspunkt. På den måde er der i visse tilfælde sluttet tilbage til ynglesuccesen. Yngleresultatet er beregnet på basis af de kendte kuldstørrelser (i reglen registreret ved at entre reden - og altid uden klatresporer eller andre hjælpemidler). De udgør et tilfældigt udvalg af kuldstørrelserne i området.

Føderester og fældefjer er ikke analyseret nærmere.

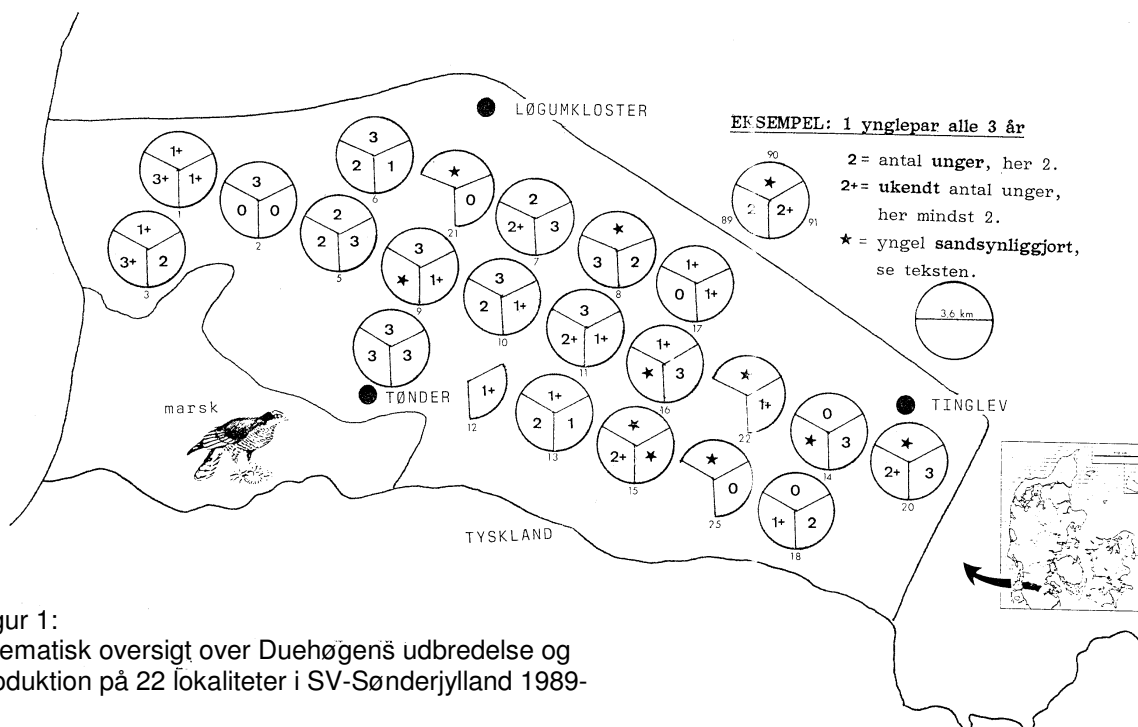
A. Population.

Situationen i de 22 Duehøgeterritorier (nummereret 1-18, 20-22 samt 25) er illustreret skematisk på figur 1 med cirkeludsnit med tal eller symbolerne * eller tal+. Hvert af cirkeludsnittene svarer til ét af årene 1989, 90 eller 91. Diameteren af hver cirkel svarer til den gennemsnitlige afstand mellem naboreder indenfor undersøgelsesområdet. Cirklerne viser ikke den nøjagtige placering af territorierne.

Der er registreret 61 yngletilfælde, heraf 32 med kendt resultat (1, 2, 3, antal redeunger ,evt. æg), idet 7 var uden succes (0, hvilket svarer til 11%). 19 yngletilfælde er med ukendt, om end positivt, resultat (angivet f.eks. 2+). De resterende 10 yngletilfælde (angivet: %) er fundet udenfor, som regel efter yngletiden, og er der f. eks. fundet knogler under rederne er resultatet ligeledes regnet for positivt (8 tilfælde). Mindst 25+19+8 yngletilfælde (85%) af de 61 har således været positive.

B. Bestandsudvikling.

Fra 18 par i 1989 blev der i 1990 registreret 21 og i 1991 22 par. Denne stigning dækker delvis over en bedre registrering som følge af øget lokalkendskab eller held.

Figur 1: Skematisk oversigt over Duehøgens udbredelse og produktion på 22 lokaliteter i SV-Sønderjylland 1989-91

C . Produktion .

Tabel 1 viser produktionen fordelt på par med eller uden succes i årene 1989-91 og i alt:

	1989	1990	1991	IALT
I alt par	18	21	22	(61)
Kendte par med succes	7	8	11	(26)
Beregnete Ør med succes	16	19	19	(54)
Kendte par uden succes	2	2	3	(7)
Produktion unger*/par	2,03	2,49	2,04	2,18
Unger*/par med succes	2,29	2,75	2,36	2,46

Tabel 1: Produktion af Duehøg i SV-Sønderjylland 1989-91. *) angiver at produktionen er beregnet ud fra det antal redeunger eller æg, der blev konstateret på undersøgelsestidspunktet. .

D. Afstand mellem nabopar.

Afstanden til nærmeste naborede indenfor undersøgelsesområdet varierer for de 61 reders vedkommende fra 2,150 til 6,000 km; gennemsnit og mediaværdi er 3,6 km. Naboreder udenfor undersøgelsesområdet er ikke opsøgt .

E. Redetræsvalg.

De 61 reder er fordelt på 56 nåletræer (92%) og 5 løvtræer. Det er tidligere kendt, at Duehøgeparret kan, udbedre flere af de lokale reder i løbet af én ynglesæson, før det beslutter sig for én rede. I denne undersøgelse er det påvist hos 3 par i 1991. Således flyttede par 5 mellem 3 Sitkagræner, par 8 fra Lærk via Eg til Bøg, og par 17 mellem 2 Lærke.

ARBEJDSGRUPPEN FOR DANMARKS ROVFUGLE

Således fordeler de i alt 66 benyttelser sig på 60 nåletræer og 6 løvtræer:

Rødgran (<i>P. abies</i>)	25	Birk (<i>B. pubescens</i>)	3
Sitkagran (<i>P. sitchensis</i>)	20	Eg (<i>Quercus</i> spp.)	2
Lærk. (<i>Larix</i> spp.)	11	Bøg (<i>F. silvatica</i>)	1
Normannsgran (<i>A. normanniána</i>)	2		
Pináceae spp.	2		
	60		6

Løvtræerne er fordelt på 2 lokaliteter: Én løvskov og én tilgroet mose.

F Brevdueprædation.

Under samtlige kendte reder er der i årene 1989-91 indsamlet i alt 7 ringe, fra Brevduer. De 3 ringe i 1989 kan have ligget fra tidligere år. Ringene er fordelt på 5 lokaliteter. De skyldes Brevduer af årgangene 1983 (1), 1985 (1), 1987 (1), 1988 (2), 1989 (1) og 1990 (1).

DISKUSSION

Området (635 km²) udgør kun en lille del af landet, således ca. 1/6 af Sønderjyllands amt, der igen udgør ca. 1/11 af Danmarks areal. Der er mindre andel skov (4,6% af landarealet) end i amtet som helhed og Danmark i særdeleshed. Tre fjerdedele af skovarealet fungerer som ynglelokaliteter for Duehøg. De resterende ca. 650 ha skove (max. 100 ha pr. skov) skønnes at være mindre egnede for Duehøg. Det vurderes, at 1-2 par endnu i 1991 kan være overset.

11 af ynglelokaliteterne udgøres af under 100 ha skov; 5 tilmed under 25 ha. Mindste skov-yngelelokalitet er på 6 ha løvblandskov. Én lokalitet er en tilgroet mose; andre lignende habitater findes i området, men ligger indenfor allerede besatte territorier.

22 par i 1991 svarer til **3,5 par/100 km² og 0,7 par/100 ha skov**: Jørgensen (1989) angiver for **Sønderjyllands amt ca. 65 par = 1,7 par/100 km² og 0,2 par/100 ha skov**, og for **Danmark 655 par = 1,5 par/100 km² og 0,14 par/100 ha skov**. Begge bestandstal bygger på DOF's Rovfuglegruppens undersøgelser 1980-87. I disse undersøgelser toppede bestanden endda omkring 1980 (i forhold til samme gruppes undersøgelser i 1970'erne), hvilket vurderes at hænge sammen med fredningen i 1967. Efter 1980 har bestanden nogle steder stabiliseret sig omkring en "naturlig" bæreevne, i hvert fald de steder hvor der ikke foregår regulering af bestanden, f.eks. i henhold til Ministeriets "Bekendtgørelse om regulering af skadevoldende vildt". En sådan regulering forekommer formentlig sjældent i SV-Sønderjylland, hvor der næsten ikke forekommer opdræt og udsætning af hønsefugle.

Generelt synes de mange Duehøge således at leve af arter uden større vildtinteresse, f.eks. Skovskade (*G. glandarius*) og droslere (*Turdidae*), men dog også Ringdue (*C. palumbus*).

Den tilsyneladende "gunstige" situation for Duehøgen i SV-Sønderjylland skal i øvrigt ses i lyset af bl.a.:

Ret lav ynglesucces (**unger/par m. succes, tabel 1**) - i forhold til andre steder i landet, Jørgensen 1989, side 186. Den sydjyske undersøgelse 1977-87 havde 2,6 unger/par med succes; hvor der i SV-Sønderjylland 1989-91 var 2,46. Kuld på 4 unger er ikke forekommet i denne undersøgelse, men angives af Jørgensen (1989, side 185) at forekomme i 11,9% af ungekuldene. Ét kuld på 4 unger (par 4 i 1990) var skrumpet ind til 3 unger på undersøgelsestidspunktet. Antallet af æg kendes kun i enkelte kuld. Ynglesuccesen (unger/par m. succes) i denne undersøgelse er beregnet på et lille antal kuld og er i øvrigt ikke signifikant dårligere end i Jørgensen (1989): $\chi^2=0,05$, $df=1$, $p>0,05$.

- Derimod er antal **unger pr. par** (tabel 1) lidt højere end i den sydjyske undersøgelse (Jørgensen 1989), nemlig 2,18 kontra 2,0. Det skyldes, at der kun kendes 7 mislykkede yngleforsøg ud af de 61, svarende til 11%. I den sydjyske undersøgelse regnede man med

22,9% kiksere. Hvad forskellen beror på - og om den er reel - vides ikke; en lavere andel unge, uerfarne ynglehunner (Jørgensen 1989, side 186) er ikke en sandsynlig årsag her, men kan ikke belyses, da materialet af registrerede fældefjer er for lille.

- **Optællingsmetoden** af redeunger kunne give et for lavt antal i 1989, hvor kuldene overvejende blev talt med kikkert fra jorden, hvorimod de i 1990 og 91 efterhånden udelukkende blev talt ved at entre reden.

- **Optællingstidspunkt.** Antallet af redeunger er i flere tidligere undersøgelser angivet på basis af "ringmærknings-store" unger. I denne undersøgelse er ingen unger blevet ringmærket. Optællingen kan derfor være foretaget på mindre unger. Endvidere er optællingen mest foregået i første halvdel af juni (typisk 10. juni) uden hensyn til evt. årlige variationer i læggestart. Faktiske variationer har bevirket, at en del kuld var udfløjne på optællingstidspunktet (især i 1989 og 90), mens flere kuld var meget sent på den i 1991, hvor der således blev talt 3 ægkuld og 4 kuld kun 15-17 dage gamle redeunger. Det kan skyldes den kuldeperiode, der satte ind 15. -16. april. Andre kuld var derimod tidligt på den, idet der i 1991 er registreret udfløjne unger før 2. juni. Der var tilsyneladende en del spredning mellem parrene i yngletidspunkt, idet nogle åbenbart reagerede hurtigt på det gode forårsvejr, der var inden 15. april.

- **Mange småskove.** I det tilgrænsende Midtsønderjylland er der mere skovfattigt, og der er derfor givetvis større afstand til nærmeste nabopar lige udenfor end indenfor undersøgelsesområdet. I de frodigere egne mod øst og nord er skovene nok større, men én skov skal i reglen være på over 500 ha for at kunne rumme 2 par. For den "gunstige" situation i SV-Sønderjylland taler også, at småskovene er rolige. Til en del af dem fører ingen offentlig vej. Den rekreative værdi af ensartede indpiskede granskove uden ordentlige stisystemer er givetvis begrænset.

- **Konkurrencesituationen om føde og redemuligheder.** Som småfugleæder konkurrerer Duehøgen med Spurvehøgen (*A. nisus*), hvis bestand kan holdes nede af førstnævnte (Jørgensen 1989). Endvidere konkurrerer den, men sikkert oftest sejrrikt, med Musvåge (*B. buteo*) og Spurvehøg om redemuligheder.

Sygdomme som rabies og skab holder til tider bestanden af bl. a. Ræv (*V. vulpes*) på et niveau, der bevirker mere føde til andre. For en art som Duehøg naturligvis højst indirekte, da den kun undtagelsesvist æder pattedyr (Jørgensen 1989, side 194):

Denne undersøgelse dækker et område; der tidligere indgik i den sydjyske undersøgelse (Storgård & Birkholm-Clausen 1986, Jørgensen 1989). Der foreligger således viden om bestandssituationen i henved 15 år på de SV-Sønderjyske lokaliteter. I 1979-81 var f.eks. 15 af de 17 førstnummererede lokaliteter (figur 1) besat mindst ét af årene (Kurt Storgård in.litt); 1989-91 var alle 17 lokaliteter besat mindst ét af årene. To af de 17 lokaliteter samt et par af de "nye" 5 steder kan have været oversete i den tidligere undersøgelse, men i nogen grad betyder de mellemliggende 10 år også, at lokaliteterne kan være blevet mere velegnet som redested. F. eks. skyldes problemet med tilgroede moser bl.a. afvandingen, og at tørvegravningen ophørte efter 2.verdenskrig. Mange plantager er anlagt sent, tildels efter Genforeningen 1920. Stormfald i f.eks. 1967 kan have bevirket et midlertidigt fald i egnede redemuligheder.

Som figur 1 antyder, er undersøgelsesområdet formentlig "fyldt op" med Duehøgepar (omtrent landets næsttætteste bestand, se tabel 14.1 i Jørgensen 1989, side 179). Men i forhold til referencerne produceres højst et "middelmådigt" antal unger.

- **Årsager til 'kiks'.** Det kan være vanskeligt at rekonstruere, når et kuld mislykkes. I Undersøgelsesårene er det fundet i 2, 2 og 3 tilfælde ud af 61. I 1990 kiksede par 18, tilsyneladende p.g.a. skovarbejde (oprydning efter stormfald) omkring rugning eller klæknirigtidspunkt. I 1991 kiksede par 2 p.g.a. renafdrift af redebevoksningen efter 18. marts; par 21 kiksede, fordi redebunden "faldt ud" efter 18. april: I de 4 resterende tilfælde er årsagen til kiks ukendt. Par 25 i 1991 indeholdt måske en ung (2K) hun, idet en sådan blev set midtvejs til par 18, der endvidere havde rede kun 2,150 km væk.

Stridigheder, med naboer, som f. eks. Ravn (*C. corax*), kan lokalt spille en rolle, som f. eks. par 9, 13 og 22. Stridigheder er iagttaget mellem par 13 og Ravn, der i 1991 havde rede 68 m fra hinanden. Ravnene yngede sent, men med succes. Duhøgen rugede på ét æg (goldt æg eller omlagt kuld?) endnu 8. juni, skønt den allerede 14. april var på plads. De to andre Duehøgepar havde i 1991 rede hhv: 85 og ca. 150 m fra beboede reder af Ravn.

Generelt synes menneskelige årsager til kiks at have været ubetydelige i undersøgelsen. De to tilfælde af skovarbejde kunne have været undgået ved, at de pågældende dengang havde været informeret om redernes placering. Der kendes andre tilfælde af skovarbejde i yngletiden, hvor det ikke gik over Duehøgen. Direkte efterstræbelse er ikke bevist i undersøgelsen, skønt det angives som en ret betydelig faktor i andre undersøgelser, vel især i egne, hvor "skadevoldende vildt" udgør et større problem for jagt og bl. a. hønsehold.

Par 16 var et år midt i 1980'erne udsat for (i.flg. en jæger), at redeungerne blev hentet ned til "eksport til et arabisk land" (falkonérbrug). Siden har parret i 1989-91 ynglet i en fredelig klat skov på 4-5 ha næsten 2½ km derfra; den oprindelige redebevoksning har været ubesat.

Muligvis er par 16 i virkeligheden et helt "nyt" par, som der er blevet plads til som følge af denne eksportsag. Duehøgepar regnes for meget konservative m.h.t. valg af redebevoksning. Flere af de nuværende redebevoksninger/reder har været i brug helt tilbage under den oprindelige undersøgelse, mens andre bevoksninger naturligvis er blevet hugstmodne i mellemtiden.

Det bør være muligt, at vi "skovfugleovervågere" risikofrit kan udlevere kort med redeplaceringer til de pågældende grundejere, så f. eks. forstyrrelser som skovarbejde i redebevoksninger undgås i yngletiden.

TAK

Først og fremmest tak til grundejere for tilladelse til/interesse for undersøgelsen (alle lokaliteter på nær en er privatejet). Endvidere tak for enhver hjælp til selve registreringen.

REFERENCER.

Jørgensen, H. É. 1989 : Danmarks Rovfugle - en statusoversigt. 333 pp. -Frederikshus.
Storgård, K. 8c F. Birkholm-Clausen 1986: Duehøge-undersøgelsen (*Accipiter gentilis*) i Sydjylland. -*Accipiter* 1986:21-32. .

forfatters adresse:

Hans Christensen, Tved 107 C, DK-6270 Tønder.

PUBLICERET FØRSTE GANG *Accipiter* 1992
Scannet og genpubliceret 1999